

Draagvlak op de Beegderheide

— Geert van Duinhoven en Ido Borkent

Het is prachtig weer. Dan is het aangenaam om op de Beegderheide te wandelen. Vlak voor ons zien we ook nog eens een boomvalk die een show opvoert door voortdurend duikvluchten te maken in de jacht op libellen. Zelf zitten we aan de overkant van het ven te kijken. Tussen de moeraswolfsklauw en twee soorten zonnedauw, met uitzicht op de dodaars terwijl we overal om ons heen de veldkrekkel vrolijk horen tjirpen. Kan het mooier? John van den Berg is beheerder van dit gebied en is in dienst bij de gemeente Heel. Hij prijst zich gelukkig. Hij is er best trots op dat 'zijn' herstelplan goed gelukt is.

Van vennen was tien jaar geleden eigenlijk al geen sprake meer. Je kon overal lopen zonder natte voeten te krijgen. Maar wie kreeg die natte voeten nu helemaal? Eigenlijk kwamen er maar weinig mensen in dit bosgebied. Het was een droog bos zoals er zoveel zijn, met wat dennen, veel Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en slechts hier en daar wat stuifzand waar jaren geleden Defensie nog oefende. Dat stukje was de laatste jaren nog wel in trek bij de wandelaars.

De organisatie van het herstelplan begon volgens beheerder John van den Berg min of meer toevallig. De herpetologische studiegroep van het natuurhistorisch genootschap in Limburg wilde zo'n tien jaar geleden eens de stand de amfibieën en reptielen opmeten. Misschien dat er in dit gebied wel wat leuks zat. Ze mochten het gebied betreden op voorwaarde dat de gemeente Heel de beschikking over de verzamelde gegevens kreeg. Daar voelde het genootschap in eerste instantie niets voor. Uit de verzamelde gegevens kunnen immers makkelijk de verkeerde conclusies getrokken worden. Herstelmaatregelen die gunstig zijn voor de herpetofauna, kunnen zeer slecht uitpakken voor bijvoorbeeld de libellen of de vegetatie. Na enig overleg kwamen de gemeente en het genootschap overeen dat er een algehele inventarisatie van de geologie, cultuurhistorie, flora en vegetatie, paddestoelen, zoogdieren, broedvogels, herpetofauna, libellen, waterkevers, sprinkhanen en krekels zou worden uitgevoerd nog voordat er ook maar één schop de grond in zou gaan. Hiervan zou verslag worden gedaan en er zou een integraal beheersadvies worden uitgebracht. Uiteraard tegen een redelijke vergoeding. Al vrij snel kwam het genootschap tot de conclusie dat gegevens over de waterkwaliteit onmisbaar zijn. Hiervoor werd het Zuiveringschap Limburg benaderd. Die wilden best behulp-

foto's: Geert van Duinhoven

zaam zijn maar alleen op de voorwaarde dat er ook onderzoek zou worden gedaan naar de hydrologie in het gebied. Daarvoor werd bij het Waterschap Peel en Maasvallei aangeklopt. En natuurlijk kijken hoe de situatie eigenlijk is bij de burens, het Limburgs Landschap en de Waterleidingmaatschappij Limburg. "En voor we het wisten hadden we een heuse begeleidingscommissie. Want er kwamen steeds meer mensen bij. Ook het IVN, Bosgroep Limburg (inmiddels opgegaan in Bosgroep Zuid Nederland), de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (coördinator van veel vrijwilligersprojecten in Limburg) en de jachtcombinatie wilden wel meedenken over de toekomst van de Beegderheide. Zo hadden we

De Beegderheide is een bos- en heidegebied van ongeveer 300 hectare op de westelijke oever van het Maasdal, ter hoogte van Roermond. Karakteristiek zijn de vele vennen en de heide- en stuifzandmilieus. Tussen de winter van 1994-1995 en de winter van 2001-2002 zijn in negen fasen de bossen rondom de vennen verwijderd. Telkens dus in kleine gedeelten. In diezelfde periode is ook weer verdeeld over heel veel kleine ingrepen, de vennen uitgebaggerd en de heide daaromheen geplagd. De bossen aan de venranden zijn verwijderd omdat de vennen volledig ingesloten dreigden te raken door

opeens een hele enthousiaste groep deskundigen bij elkaar. De wethouder die verantwoordelijk is voor het natuur- en landschapsbeheer werd voorzitter, John van den Berg de secretaris. In 1996 is de begeleidingscommissie voor de eerste keer bij elkaar gekomen. Tot op de dag van vandaag is die commissie van groot belang voor het beheer van de Beegderheide."

Horen en zien

De begeleidingscommissie stelde voor om proeven uit te voeren met plaggen van de vergraste heide en het uitbaggeren van de verlandde vennen. Die proeven bleken zo succesvol, dat de commissie een bureau de opdracht gaf om een compleet herstelplan te maken voor de

de opslag van bomen. Bovendien werd verondersteld dat deze de verdroging van de vennen veroorzaakten. Markante bomen, vaak inlandse eiken, zijn gespaard. Overigens wijzen de metingen daar volgens John van den Berg tot op heden niet op. De waterstand rondom de vennen is weliswaar gestegen maar dit kan geheel worden toegerekend naar de toegenomen regenval in die jaren. Een waterstijging ten gevolge van de kap van het bos is vooralsnog niet aantoonbaar. Wel hebben enkele bomen die nog aan de rand zijn blijven staan, het moeilijk. Eiken van circa vijftig jaar sterven af. Dat duidt er

volgens Van den Berg op dat er iets is veranderd in de omgeving van die bomen. In totaal is er ruim 19 hectare bos verwijderd waarvan een deel is herplant op voormalige akkers binnen de gemeente.

De vennen zelf zijn uitgebaggerd, de heideterreinen daarom heen zijn geplagd. Er is geprobeerd om uitsluitend strooisel en zoden te verwijderen. Dat leidde er toe dat op sommige plekken het kale zand aan de oppervlakte komt, op andere plekken bleef juist een dunne strooisellaag liggen. Zo ontstond er een vlekkenpatroon van lichte plekken waar tot

op het zand is geplagd en donkere plekken waar het strooisel nog ligt.

Elk jaar worden vanaf half juli ongeveer honderd tot tweehonderd schapen ingezet om de opslag te verwijderen en de heide te beschermen tegen vergrasping en verbossing. De schapen blijven binnen het raster dat tevens dient om de recreatie te zoneren. Wel is het hele gebied toegankelijk voor wandelaars.

Beheerder John van den Berg bij een van de mierenhopen op de Beegderheide

300 hectare grote Beegderheide. Ook werd een uitgebreide hydrologische studie gedaan om te achterhalen wat de oorzaak van de verdroging van de vennen was. “Het herstelplan zag er goed uit, maar we hebben uiteindelijk toch besloten om het niet in zijn geheel in een keer uit te voeren. We wilden het rustig aan doen, gefaseerd zodat we voortdurend konden kijken wat op een bepaald moment, op een bepaalde plek de beste maatregel was.”

Als we de Beegderheide oplopen, kan John van den Berg al vrij snel laten zien en horen waarom dat een goede aanpak is gebleken. Rondom een opgeschoond ven staat een van de oevers nog vol met pijpestrootje. Niet dat de plagmachine die vergeten was, maar het bleek

dat daar de veldkrekel voorkwam. En zo te horen, gaat het daar nu erg goed mee. Later vertelt Van den Berg bij het tweede ven dat daar ook de hele oever van een ven opgeschoond zou worden. Besloten is om toch van een deel alleen de bomen weg te halen en wat bleek? Uitgerekend in dit gebiedje vestigde zich de moerassprinkhaan, een nieuwkomer in het gebied. Ik denk dat wij als gemeente toch wat gemakkelijker op die manier het werk kunnen uitvoeren. We hebben het werk over meerdere jaren verspreid en dat heeft goed uitgepakt. Ik denk dat de meeste andere terreinbeheerders dat veel minder gemakkelijk kunnen doen. Zij hebben veel meer terreinen en kunnen het zich waarschijnlijk niet veroorloven om telkens relatief kleinschalige

maatregelen uit te voeren. Dat is geen kritiek, maar zo werkt het gewoon.”

In de begeleidingscommissie worden van te voren alle voors en tegens besproken van de maatregelen en daarna goed geëvalueerd. Dat is allemaal heel waardevol gebleken. Tja, en waarom die commissie hier zo lang enthousiast blijft? Ik weet het niet zeker maar ik denk dat het komt omdat ik als beheerder ook echt naar deze commissie heb geluisterd. Hun adviezen werden in de praktijk gebracht en zij konden zelf altijd de resultaten zien. Dat werkt blijkbaar toch heel stimulerend.” Bovendien is in 2001 andermaal een algehele inventarisatie uitgevoerd. De Beegderheide is daarmee wellicht één van de best onderzochte gebieden in Nederland. Dat lijkt wat overdreven al dat onderzoek. Toch zijn die gegevens volgens Van den Berg onmisbaar om de genomen maatregelen te kunnen verantwoorden en het beheer bij te kunnen sturen.

Kunstroute

Behalve de begeleidingscommissie is er ook nog een werkgroep Beegderheide in het leven geroepen. Deze werkgroep Vrienden van de Beegderheide bestaat uit een vaste kern van ongeveer 30 vrijwilligers uit de omliggende dorpen. Zij maken regelmatig inventarisaties van de vegetatie. Maar dat is niet alles. Twee maal per maand meten de vrijwilligers de waterstanden in de vennen om zo de effecten van de boskap op de waterhuishouding te beoordelen. Dat doen ze inmiddels acht jaar! De vrijwilligers lopen samen met de Vlinderstichting twee monitoringsroutes van de zeer zeldzame Phegeavlinder. Verder worden er nesten van bosmieren en gegevens van diverse kenmerkende broedvogels vastgelegd waaronder dodaars en nachtzwaluwen. Verder is er een monitoringsroute voor de levendbarende hagedis. Voor een gebied als de Beegderheide is lokaal

draagvlak belangrijk en Van den Berg denkt dat de werkgroep daar zeker aan bijdraagt. Maar zeker zo belangrijk is waarschijnlijk zijn eigen inzet om voortdurend zo veel mogelijk mensen te betrekken bij het bosbeheer en de Beegderheide zo een stuk natuurgebied van de mensen zelf te maken. Een opmerkelijk initiatief van Van den Berg is bijvoorbeeld het kunstproject. In het bos rondom de vennen staan veel Amerikaanse eiken die daar eigenlijk niet meer passen. Net als veel andere beheerders wilde Van den Berg van deze bomen af door ze te ringen of om te trekken met een lier. Maar waar de meeste beheerders de gemakkelijkste weg kiezen, koos Van den Berg juist voor een ogenschijnlijk lastige weg die echter later veel goodwill en publiciteit opleverde. “Ik dacht bij me zelf dat we misschien juist de meest markante Amerikaanse eiken, die langs de wandelpaden, moesten gaan ringen. Ik sprak in die tijd mensen van het juist opgerichte plaatselijk kunstcollectief en we bedachten om van

de geringde bomen kunstwerken te maken. Ik heb toen ongeveer twintig bomen aangewezen en daar mochten die kunstenaars mee aan het werk. En je ziet het resultaat. Er zit een aantal prachtige kunstwerken bij. Het gevolg was veel publiciteit voor die kunstwerken en ik kon even zo vaak het verhaal over de Amerikaanse eik kwijt. En dat is natuurlijk prachtig. Mensen komen hier speciaal voor die bomen naar het bos! Beter kun je niet hebben. We hebben een speciale tentoonstelling gehad in het gemeentehuis over die bomen en ook daar hebben we weer kunnen vertellen over het ringen van die bomen. Ja, misschien was het een beetje risicovol om daar zo mee naar buiten te treden, maar hier heeft het in ieder geval goed uitgekapt.”

Kanaaltje

En zo werkt John van den Berg eigenlijk voortdurend. “Als ik iets doe in het beheer, moet ik het kunnen uitleggen. En als je mensen vraagt mee te denken, moet je hun goede adviezen ook uitvoeren en niet alsnog op eigen houtje je eigen beheer voeren, want dat is funest. Zo hadden we bijvoorbeeld een oud afwateringskanaaltje, het Thomas-kanaaltje, hier door het gebied lopen. Het was genoemd naar de toenmalige wethouder die het kanaaltje in de jaren dertig had laten graven in het kader van de werkverschaffing. Aanvankelijk hadden we dat dichtgegooid met materiaal dat vrijkwam bij het plaggen en baggeren. Maar toen bleek dat veel mensen toch herinneringen hadden aan het kanaaltje,

De soortenrijkdom is volgens Van den Berg vooral te danken aan het kleinschalige beheer. Maar dat is meteen ook de grootste frustratie van hem.

Een Amerikaanse eik tot kunstwerk verheven.

ze vonden het toch wel jammer dat het gedempt was. De volgende keer dat we daar aan het werk waren hebben we het kanaaltje weer open gelegd. Bordje er bij waarop we uitleggen waarom dit kanaaltje er ligt en wat het verhaal er achter is. Zo laat je zien dat je de meningen van de bevolking echt serieus neemt.”

Past niet in Programma Beheer

Als we door het gebied lopen, vertelt John van den Berg voortdurend wat er op deze plek gebeurd is en wat dat heeft opgeleverd. Elke plek heeft zijn eigen karakteristiek en eigen soorten. Dat levert een kleinschalig, heel divers mozaïekpatroon op met een enorme diversiteit aan flora en fauna. Moerashertshooi, klokjesgentiaan, kleine en ronde zonnedauw, moeraswolfsklauw, witte waterranonkel. En ook de fauna heeft er de plekken gevonden: geelgors, dodaars, nachtzwaluw, levendbarende hagedis, en tal van sprinkhanen, krekels en libellen. De Phegeavlinder is een de paradepaardjes van de Beegderheide. De soortenrijkdom is volgens Van den Berg vooral te danken aan het kleinschalige beheer. Maar dat is meteen ook de grootste frustratie van hem: door dit kleinschalige beheer. Subsidie voor de herstelmaatregelen is goed te krijgen maar er is bijna geen beheerssubsidie te krijgen vanuit Programma Beheer voor het aanvullende beheer.

“Het beste voorbeeld is misschien nog wel het afrekenen op heide. Wij krijgen geen subsidie voor het pluspakket omdat we niet de benodigde dertig procent heide hebben. Nu kan ik je vertellen dat we het in de begeleidingscommissie over van alles en nog wat hebben maar we hebben echt nooit over het percentage heide gesproken. Dat interesseert ons nog minder dan niks. Het gaat ons om heel andere soorten, veel zeldzamer en interessanter. Maar nee, de controleurs komen de bedekking met heide tellen. Ondertussen zien ze het warkruid over het hoofd. Bruine snavelbies, witte snavelbies, vlottende bies, dubbelloof, koningsvaren, nachtzwaluw, moerassprinkhaan, veldkrekkel, de witsnuitlibellen (er planten zich drie soorten witsnuitlibellen in het gebied voort). Ik geloof dat we dit jaar in totaal 560 euro krijgen, voor een prachtig soortenrijk deelgebied van

16 hectare. Je struikelt er over de rode lijst soorten, maar veel geld is dat klaarblijkelijk niet waard.

Terwijl we juist door de ingrepen te faseren,

hogere kosten maken, maar wel heel veel soorten terug krijgen. Het Frankenven hebben we in een paar fases opgeschoond en ook niet overal evenveel. Maar juist die afwisseling maakt het boeiend. Maar ook dan geldt weer, dat de oppervlakten te klein zijn en dat we dus geen subsidie krijgen. En omdat we een overheid zijn krijgen we ook geen toeslag voor de recreatie. Maar wij moeten natuurlijk wel de voorzieningen aanleggen en onderhouden. We krijgen geen recreatievergoeding dus het maakt niet zo veel uit maar ook vind ik het merkwaardig dat je meer geld krijgt als er meer toeristen in de omgeving verblijven. Alsof een huis waar twintig mensen wonen vaker geveerd moet worden dan een huis met slechts tien bewoners. En het ergste is misschien nog wel dat je altijd gelijk krijgt van de controleurs. Zij zijn het met je eens dat het hier een prachtig gebied is met heel veel bijzondere soorten. Maar ja, zij komen niet voor die soorten. Zij komen de heide tellen. Ik weet zeker dat we meer geld zouden krijgen als we het hele gebied hadden laten dichtgroeien met bos. Dat levert meer op dan ons intensieve heidebeheer. Ik vind dat echt niet goed zoals het nu geregeld is en het is bijzonder jammer dat de dames en heren die de regels maken, niet eens komen kijken.”

Maar toch gaat

Van den Berg door. De resultaten zijn te mooi en het enthousiasme van alle betrokken is te groot om bij de pakken neer te gaan zitten.

We gaan nog even naar een klein gedeelte dat Defensie gebruikte voor de oefening met molotovcocktails. Het is een klein heuveltje dat, inmiddels al weer jaren geleden, is verlaten door Defensie. Het herbergt nu een mooie pioniersvegetatie van een zandverstuiving. Maar ook Van den Berg realiseert zich dat deze zich verder zal ontwikkelen en helemaal zal dichtgroeien. Hij bedenkt zich intussen hoe hij op dit heuveltje een beheer kan instellen waardoor er meerder fasen van de successie aanwezig zullen zijn. Met alle bijbehorende soorten. Het zal weliswaar het nodige kosten, maar ja, dat moet dan maar. Herstel van stuifzand is inmiddels subsidiabel. Bovendien wordt momenteel gewerkt aan een subsidieregeling die de inzet van een gehoede schaapskudde mogelijk moet maken. Van den Berg: “Dus komt het met de beheersvergoeding misschien ook nog een keertje goed.”◆

Geet van Duinhoven en Ido Borkent

Het Fengersven in drie stadia.

De situatie van augustus 1997. Het ven is volledig verland. (foto's John van den Berg)

April 1999. Het Fengersven nadat het is uitgebaggerd en bomen dicht bij het ven zijn weggehaald en hier en daar is geplagd.

Augustus 2002.

